

Črpák a história jeho vzniku

Črpák je pomenovanie pre nádobu na naberanie a pitie tekutín v starších dobách. Na našom území boli črpáky vlastné pastierskej kultúre a používali sa na pitie mlieka a žinčice na salašoch. Umenie pastierov má na Slovensku dlhú tradíciu. Jej rozvoj priamo súvisí s rozvojom salašníctva a pastierskeho hospodárenia, ktoré sa u nás začalo rozvíjať vplyvom valašskej kolonizácie najmä v 15. a 17. storočí.

Rezbárska výzdoba sa sústreďovala predovšetkým na ucho črpáka. Na uchu tohto črpáka z 19. storočia vyrobeného z javorového dreva vidíme sediacu postavu muža. Spodnú časť črpáka lemuje mosadzná obruč. Výška črpáka je 9 cm a priemer dna 11,7 cm. Okrem starších geometrických motívov sa črpáky zdobili hlavne zvieracími a figurálnymi motívmi zo života a práce na salaši.

Na Slovensku sa rozvinuli tri hlavné typy črpákov, ktoré sa navzájom líšia konštrukciou, aj výzdobou. Východoslovenský typ alebo tiež gemerský je konštrukčne najjednoduchší, pretože nádobka i ucho sú zhotovené z jedného kusa dreva. Severoslovenský typ alebo tiež liptovský je vyrobený z troch kusov dreva. Tvorí ho nádoba, dno a ucho. Pri tomto type sa na spojenie ucha s nádobkou využíva stolárska a tesárska technika spájania dvoch samostatných drier bez použitia klincov, teda rybina, preto sa tento typ zvykne nazývať aj rybinový. Stredoslovenský typ alebo tiež detviansky. Tento typ črpáka mal ucho spojené s nádobkou v hornej časti zúbkom a v spodnej časti drevenou, medenou alebo kovovou, najčastejšie však mosadznou obrúčkou pretiahnutou cez výrez na uchu. Takto zhotovený črpák možno ľahko rozložiť i zložiť, preto sa tiež nazýval skladaný.

Na zhotovenie všetkých druhov črpákov sa v minulosti najčastejšie používal javor. Konštrukcia i tvar jednotlivých črpákov ovplyvnili aj spôsoby ich odkladania. Východoslovenské črpáky sa spravidla odkladali na poličku, severoslovenské sa vešali napríklad po obvode gelety a stredoslovenské sa vešali na klince vbité do stien koliby.

Na záver si predstavme tú nezabudnuteľnú jedinečnú chuť čerstvého a hustého mlieka, ktorá vynikne intenzívnejšie, keď sa pije práve z dreveného pohára, teda črpáka na salaši.

Slovakiana – kultúrne dedičstvo Slovenska , 8. 9. 2017, minútáž: 00:02:44 min.
(Zdroj: https://www.youtube.com/watch?v=d_mMc11pl04&t=4s)